

NAŠI ZAPISKI

Socialna revija.

Izhajajo 10. vsakega meseca. — Naročnina za vse leto K 2.80, za pol in četrto leta razmerno. — Posamični zvezki 24 h. — Rokopise sprejema uredništvo, naročnino pa upravništvo „Naši zapiski“ v Ljubljani.

Leto III.

Ljubljana, meseca julija 1905.

Štev. 8.

Kultura in narod.

Križ je, da imamo kulturo neprenehoma na jeziku, a jasnega pojma o njej si nismo oskrbeli. Težko je delati na polju, ki se ga ne pozna točno, in če rodi več plevla kakor žita, nimamo pravice preklinjati usodo in sosedov. Prosim: Sezidajte hišo, ako ne veste, kakega materijala je treba za stavbo in kakšno mora biti delo!

Divjaki seveda nismo, temveč kulturni ljudje. Če se le ne bi domišljali, da je to kdove kaj! Prvi človek, ki se je umival in kopal, je imel kulturo; a mi, Slovenci in sinovi devetnajstega in dvajsetega stoletja, bi videli v njem suroveža; kajti človek brez stalnega bivališča, nezmožen, da se podpiše ali da prečita vrstico v časopisu, žrtvuje svojim bogovom krvave žrtve in maščujoč se nad svojimi sovražniki lastno-ročno in brez posredovanja hladnih paragrafov je našim mislim in očitkom barbar, podobnejši živali kakor pa nam otrokom moderne kulture. Kako pomilovalno smo zrlí še pred kratkim na Kitajce in Japonce! Ruski državniki danes seveda ne bi tako oblastno go-

vorili o Azijatih, kakor prvi dan izza torpediranja portarturških ladij.

Strašno smo jezni, ako govorijo nemški ali italijanski šoviniisti, da smo narod brez kulture; in kakor otroci se maščujemo, beležeč v časopisih vsako bedarijo ali surovost posameznega Neslovana pod lapidarnim zaglavjem „Laška kultura“ ali „Švabska kultura“. In ustanovitev slovenskega vseučilišča zahtevamo s profesoralnimi članki o naši narodni kulturi.

A kultura je jako relativen pojem, ne označuje ničesar drugega kakor razmerje človeka napram naravi, kvantiteto človekove emancipacije od narave. Čim bolj smo se osvobodili vpliva prirode, čim več smo si podjarmili prirodnih sil, to se pravi, čim več smo delali ter nabrali sadov dela, tem višja je naša kultura. Očito je, da se to stanje izpreminja in da višina kulture ni enaka niti v vseh časih, niti na vsakem prostoru. Gotovo je leta 1905 več kulture na svetu, kakor je bilo 4000 let pred Kristusovim rojstvom; več je kulture v Evropi ali v Ameriki kakor na otokih

Tihega morja ali v srednji Afriki. A tudi na enem mestu, v istem času, ni kultura enaka; danes dne 1. julija 1905 stanujejo v Ljubljani ljudje po palačah, po meščansko urejenih, kolikor toliko modernih hišah, po zaduhlih, starih, nezdravih podrtijah, pa tudi pod milim nebom; učenjake imamo med seboj, posedujoče bogato, temeljito, solidno znanje, pa pozêrje, ki so si nabrali iz leksikona in iz časnikov ravno toliko fraz, da lahko na kakšni soareji površnim naivnim gospodičnam imponirajo, tretjerednike, ki znajo pet molitvic in poznajo številke na loterijski tablici, primojdušarje, zajemajoče vse blaženstvo kulture iz virov „ta grenkega...“

Pisano je polje kulture, na katerem so kopala in orala in sejala in žela tisočletja. Samo ena dežela je imela zid okroginokrog, pa še kitajski nasipi niso mogli zabraniti vhoda zunanjim kulturnim elementom v cesarstvo nebeškega sinu. A mi govorimo vedno o naši lastni kulturi, o narodni kulturi, o kulturi naroda...; pobrali smo fraze, ki so jih drugi brezmiselno izkovali in brezmiselno jih ponavljamo. Iz malega jedra, tičočega v takih besedah, smo naredili glavno stvar, in dan za dnevom lajnajoči eno pesem, smo jo popolnoma izpraznili.

Narodna kultura! Kje je narod, ki bi smel tako absolutno rabiti to frazo, kakor jo danes rabijo povsod? Ne Romani, ne Germani, ne Slovani niso iznašli lopate in pluga; pisava in računanje je bilo znano v časih, ko se zgodovina ni zmenila za sedanje evropske narode; Grki in Rimljani, Cimbri in Tevtonci, sarmatski in panonski Slovani so bili pogani, a vsem je poseglo kr-

ščanstvo v globočino kulture ter ji je kopalo struge. Stoletja izza popolnega propada grškega političnega življenja je vplival helenizem na duševno življenje vsega zapada, mrtvi latinski jezik je živel med neromanskimi narodi, ko že davno ni bilo rimske države. Anglež je zgradil lokomotivo in železniška mreža objema vse dele sveta; neki neznanec je iznašel smodnik in vsi civilizirani in necivilizirani narodi moré s puškami in s topovi; s telefonom Amerikanca govorimo, z brezžičnim brzojavom Italijana telegrafirajo Rusi in Japonci; na rimskem pravu je utemeljeno pravno življenje najmodernejših narodov; v naših šolah se uči isto matematiko in fiziko, zgodovino in geografijo kakor v nemških, ruskih in francoskih.

Tudi ako vzamemo kulturo v najožjem zmislu: kot duševna last človeštva, pri čemer pa ne smemo prezreti, da ni mogoče napraviti stroge meje med duševnim in gmotnim, moramo priznati, da je kultura plod časovno in prostorno razširjenega dela in sodelovanja. Lahko ima nekaj narodnega kolorita na sebi, vstvarjajo pa jo vsi narodi. Zanikati mednarodnost, se pravi zaničevati kulturo. Siromašen bi bil tisti narod, ki ne bi rad sprejemal, kar je dobrega in lepega izrastlo pri drugih narodih.

A če je dovoljeno govoriti o visoki kulturi naše dobe, je treba uvaževati, da se kulture ne more meriti samo v eni dimenziji; visoka kultura je lahko jako uborna, ako ni tudi široka. Neopravičena je fraza o kulturi naroda, dokler je ogromni del naroda izključen iz kulturne občine,

Ponosni smo, da imamo kulturne zavode; nove zahtevamo. Štejemo svoje učenjake, pesnike, umetnike. Pokazujemo, kako se dviga Ljubljana. A vse je le za peščico izvoljencev. In kako naj bi bilo drugače? Bodi kultura stkana iz same duševnosti, vendar mora imeti čvrst gmoten temelj. Prvi pogoj za kulturo naroda je narodno blagostanje. Ljudje, ki jih neprenehoma mori skrb za vsakdanji kruh, ki morajo od zgodnjega jutra do poznega večera fizično

delati, ne morejo uživati kulture, pa tudi ne morejo neposredno delovati za njeno povzdigo.

Organizacije delavcev, stremeče za boljšim gmotnim življenjem ljudstva, za višjimi mezdami in krajšim delavnim časom, posredujoče izobrazbo, obujajoče hrepenenje po višjih užitkih, koristijo kulturi naroda več kakor mnogi „kulturni“ zavodi, ustanovljeni za parado ali pa le zato, da se s kulturnim imenom zakrivajo protikulturni nameni. e. k.

Mohorjeva družba — kulturna družba?

Bili so na Slovenskem časi, ko se je stari Jožef Stritar, nekdanji vodnik „mlade Slovenske“, ki se je rodila v najtežavnejših dneh slovensko-avstrijske reakcije, javno bahal s slovensko književno družbo, ki šteje na tisoče članov, ki izdaja toliko in toliko knjig — slovenskih knjig, prosim — na leto; to je družba, katera ima gotovo kulturne namene. Če bi Slovenci ne imeli nič drugega kakor edino le to družbo — bili bi kulturni narod, zakaj, naj pokaže nemški narod tako družbo, naj se nemška literatura pokaže s podobnim društvom!

Gromovite so bile tiste besede in samozavesti polne. Ploskali so staremu Stritarju Slovenci, zakaj zasijal je v njih srcih tedaj tisti plamenček samozavesti, ki sicer ne gori, temveč samo brli; — to je upanje na bodočnost, ki se hrani ob navdušenju in ki ne ugasne nikdar, tudi tedaj ne, če je lenoba in omejenost brezmejna.

Mohorjeva družba je bila tista književna družba — tisto drevo slovenskega spoznanja, navdušene samozavesti.

Kako se je pač zgodilo, da se je tako zmotil stari Stritar, človek, ki je svoje čase vendar prekašal poprečnost kranjske inteligence, tvoreče glavno silo slovenskega kulturnega dela? Ah, žalostna je bila tista doneča samozavest, jadrno se razlivajoča po slovenskih hribih in dolinah. Zakaj se časih človek smeje, ko bi se moral jokati? Navduševali so se Slovenci, tudi smejali so se na široko, škodoželjno skoro, a morali bi zaihteti pri spominu na svojo staro književno družbo, ki je počivala na svojih lavorikah v Celovcu, slepa in gluha za vse, kar je rodil nizkega ta svet, tako nestalen in nepridav, da nikoli kaj takega. *Številkarški* ponos je zakrivil tisti prešerni smeh, nihče ni nataknil očal na nos in pogledal natančneje v tisti veliki kotel, v katerem se je kuhala duševna hrana za „pobožne, rimski-kato-

liški cerkvi udane Slovence". V slovenskih barvah se je svetil tisti kotel, ki so kurili prelati pod njim, velika je bila množica, ki je lačna ali pa tudi le iz navade — kakor na kakem promenadnem koncertu — čakala na hrano, ki so jo prodajali v velikih porcijah in zelo po ceni.

Narod, zelo pobožen in ljub, je tisto jed poskušal, pojedel je pa ni nikdar. Duševna hrana namreč, ki jo je polagala „književna družba za pobožne Slovence“ za mali denar na krožnik, ni bila prav nič tečna . . .

Stari Stritar je pač mislil o narodu drugače kakor pa sam o sebi in zato se je malo — zlagal. In nesramno je bilo tisto laganje in navduševanje tudi. Pridejo pač časih tudi beraču bahaške misli v glavo, sanja kakor knez; lepe so take misli in kdo bi prvi vrgel nanj kamen? . . .

In kdo bo, ki bo prvi pobral kamen, da ga zaluči pobalinsko z nedostojno kretnjo v nas? Mi smo prišli do mnenja, da nam zgolj zunanost sama, le številke in cena knjig ne zadostuje, absolutno ne zadostuje pri oceni kulturnega dela, ki ga baje izvršuje „največja slovenska književna družba“ — družba sv. Mohorja v Celovcu!

Kaj izdaja ta družba, to nam je glavno vprašanje. In če hočemo odgovoriti na to vprašanje brez hinavstva, potem moramo takoj povedati, da je naša ocena precej drugačna od Stritarjeve.

Kaj nam je doslej dala ta družba? Izdala je Staretovo v klerikalnem duhu pisano občno zgodovino. Tudi nekaj praktičnih knjig za poljedelstvo, živinorejo itd. je izdala,

Ali nam je pa izdala kako pomembnejšo politično delo, kakšno narodnogospodarsko ali celo socialno delo? Ali se je posvetila ta družba nepristransko brez primeskov in predsodkov kaki vedi ali stroki? Ali je izdala kaj pomembnejšega v slovenski beletriji? Ali je vsaj poskusila „pobožnim“ Slovencem popularizirati naravoznanstvo, opozarjala jih na nagli razvoj tehniških ved, na socialne probleme moderne dobe?

Vsega tega ni storila ta opevana in slavljen družba.

Pridno je izdaval najraznovrstnejše molitvenike, silen in tudi impozanten je kup v slovenščini pisanih molitvenikov. Izdaval je zgodbe Sv. pisma, opremljene seve z razlago, življenje svetnikov, povesti, ki mora človek izgubiti veselje nad njim, tudi če nima v sebi niti slutnje umetniškega čuta . . . Izdajala je ta družba — književna Mohorjeva družba — pamflete ostudne in tudi slabo prepisane, pamflete na stremljenja modernega časa in prizadevanja mlade slovenske generacije.

Vse delovanje te naše družbe dokazuje ne le omejenost, temveč prav mnogokrat tudi zlobnost, brezmejno in — kar je še slabše — tudi hinavsko zlobnost.

Svojedobno je imela družba sv. Mohorja neki pomen, ki je bil edinole v tem, da je navajala ljudstvo čitanja. Danes niti tega pomena nima več, to pa zato, ker ni družba napredovala s časom, temveč je enostavno ostala na starem stališču. Mohorjeva družba nazaduje. In na škodo slovenske prosvete se vrši ta proces nazadovanja celo prepočasi. Zakaj družba ne izpolnjuje niti

najpriprostejše naloge književnih družb. Niti ne vzgojuje, še manje pa podpira slovenske pisatelje in književnike.

Ta kulturna družba Slovencev je danes družba brez kulture, brez resnejšega

pomena, ki ima edino le še pomen za klerikalne strankarje, zakaj bistvo te književne družbe je: verski fanatizem.

Abditus.

Družba sv. Cirila in Metoda v Ljubljani.

Letos praznuje dvajsetletnico svojega delovanja. Spodobi se, ker bodo postali pravi rodoljubi vsled tega še bolj zgovorni, da se oglasi tudi kak brezdomovinec in pove svoje mnenje o družbi, da se resnica bolj spozna.

Vsak pravi rodoljub ve, da ima družba sv. Cirila in Metoda namen, reševati slovensko deco potujčevanja: pomenčevanja in poitalijančevanja. Zato družba vzdržuje oziroma podpira 25 zavodov, v katerih se poučuje 2613 otrok. Zato izdaja svojo knjižnico, katere je izšlo doslej 14 zvezkov. Zato ima 148 podružnic z 8319 člani. Zato ima (za osemnajsto upravno leto) dohodkov 43.365 K 13 h in stroškov 42.551 K 17 h.

Družba ima izključno *narodne* namene. Saj je „živahno pozdravljen prvomestnik“ 1. 1879. otvarjal veliko skupščino tako-le:

„Posameznih rodoljubov ljubezen in požrtvovalnost do slovenskega naroda je ustanovila družbo sv. Cirila in Metoda. Ljubezen in požrtvovalnost slovenskega naroda je ustanovljeno družbo vzdržavala pretekla leta in jo vzdržuje danes.“

In če bi dvomil o imenovanem namenu družbe, ti pravi rodoljub takoj pristavi, da je Rimski katolik (dr. Mah-

nič) vzdignil velik šum zoper njo in da so jo le s težavo ubranili napadov rimsko-slovenskega klerikalizma na prvem slovenskem katoliškem shodu ter da je pokojni Missia ni nič kaj maral. Pravi rodoljub bi ti tudi še pripomnil, da klerikalci slovenski prav do zadnjih časov niso bogve kaj podpirali družbe, dasi je ponovno apelirala nanje, in da na njenih velikih skupščinah niti „Slovenčevega“ poročevalca nisi vselej opazal.

Družba je torej narodna . . . , to je bila bi narodna, če bi bilo vse in samo tako, kakor pripoveduje pravi rodoljub. A da je marsikaj drugače, nam pričata prvomestnik in tajnik družbe. Z izjavami obeh dokažem, da družba ni toliko narodna, kakor klerikalna in pretirano lojalna.

Prvomestnik je govoril leta 1890.: „Vprašali bode, častiti skupščinarji, po pravici: Kak duh pa je vodil to preteklo upravno leto družbo sv. Cirila in Metoda? Odgovor mi je: Taisti duh, kot do vlani osorj — konservativni duh miru. — S tremi lastnostmi se je dičila namreč vselej in se diči danes družba sv. Cirila in Metoda — in te so: *vernost, lojalnost in ljubezen* do slovenske domovine . . . vodstvo se svojemu konservativnemu programu izneveriti nikdar ne more in ne sme.“

Tajnik je pisal v poročilu: „Kdor deluje pod trobojnico, deloval bo za slovensko šolstvo v zmislu naše družbe za krščansko in narodno vzgojo naše mladeži, deloval bo za *versko* šolo uprav v zmislu katoliških vladik vedoč, da so oni sijonski čuvaji — varuhi vere in npravnosti. In žalostno bi bilo, gospoda moja, ako bi katoliški cerkvi ne zapupali . . .“

In dalje: „ali ni uprav naša družba *prva* pokazala v *dejanju*, kako se imajo *pedagogično-didaktična načela izpeljavati v naših šolah*? Ali ni ona dejansko že upeljala *konfesijonalno-narodne šole*, za katero delujejo škofje in se je zanjo izrekel naš celokupni narod? Ako tak duh zavladava v vseh učilnah in vzgojevalnah po Slovenskem, potem poneha prepir . . .“

In zopet: „Družbino vodstvo s ponosom konstatuje dejstvo, da so naše *ljudske šole* v istini tako osnovane, kakor je soglasno zahteval naš narod (t. j. na katoliškem shodu): *v naših zavodih imamo vzore za katoliško-narodno šolo* . . .“

Potem: „ . . . mej Slovenci so neverni Tomaži, ki nečejo umevati čistih namenov naše družbe in jo mečejo v eden koš z Lega nazionale, Deutscher Schulverein, Katholischer Schulverein. *Sorodnejša je naša družba z zadnje imenovanim Kath. Schulvereinom*; nekaterim je tudi vzor za našo družbo . . .“

Duh, v katerem vodi odbor družbo, je tedaj pač popolnoma prepojen s klerikalnimi težnjami. *Družba že dvajset let praktično izvršuje to, kar zahtevata za ljudsko šolstvo programa prvega in drugega katoliškega shoda!* Tega se zaveda tudi učiteljstvo družbe „od čč.

šolskih sester-redovnic, ki so Bogu posvečene, do zadnje vrtnarice svetnega stanu“. Nadzorniki so tudi cerkveni; družba sama je prosila škofijske ordinarijate, da so jih imenovali. Otroci hodijo poleti k maši ob delavnikih, obhajajo „razne cerkvene, dinastične, patriotične, narodne slavnosti (n. pr. slavnost prvega sv. obhajila, sv. Alojzija, sv. Cirila in Metoda, jubileja sv. Očeta Leona XIII., imendne Njiju Veličanstev, krasne božičnice, slovesnih šolskih pričetkov in sklepov) . . . tako naša družba na svojem polju umeva staro slovensko geslo: za vero, dom, cesarja.“

Klerikalizem družbe je torej tak, da si ga niti Katoliški Obzornik vzornejšega ne more želeti za svoje politično-verske namene. Te klerikalne težnje družba povsod in vselej naglašava na prvem mestu. Na drugem vpije navadno o svoji lojalnosti do presvetle cesarske hiše in *naposled* šele o narodnosti . . .

Ta *pretirana lojalnost!* Kogar lojalnost veseli — prav; samo ne smeš naj se nikar z njo. Družba se pa smeš. V knjižnici je izdala v dveh natisih knjižico „Naš cesar Fran Josip I.“, „Franc Jožefa I.“ v dveh natisih, „Rudolfa Habsburškega“ in dva zvezka „Junakov“, ki so se skazali . . . ter so se borili in kri prelivali za „vero, dom, cesarja“. In potem tiste udanostne izjave in pa napitnice prvomestnikov o priliki velikih skupščin! Ali ni smešno, če prvomestnik napija cesarju: „V naprej jo pozdravljajoč cesarsko sôho v beli Ljubljani pa nosi vsak nas v čutečem srci duševno sôho tega vsesplošnega našega očeta . . .“ Ali se ne neha z „duševno sôho vsesplošnega očeta“ vendarle že tudi lojalnost in se ne pričinja tu

že smešnost družbe sv. Cirila in Metoda? Če bi že družba imela kaj opravičenosti do take *hude* lojalnosti! Pa je nima; kajti če bi bila vlada napram Slovencem lojalna, bi sploh ne bilo nikdar *treba* družbe svetega Cirila in Metoda!

Kdo pa tako vodi družbo? Odborniki so: T. Zupan, dr. K. Bleiweis-Trsteniški, G. Einspieler, J. Hribar, J. Murnik, L. Svetec, dr. Svetina, dr. Stor, J. Šubic, dr. Fr. Tominšek, A. Zamejic in Žlogar. Voditelja sta dejanski: dr. Svetina in A. Žlogar, oba klerikalca. Da je družba tako klerikalna, so pač največ krivi „naprednjaki“, ki so v odboru v večini in ki imajo v programu boj zoper konfesionalne šole... To je zopet le dokaz

o resnosti boja zoper klerikalizem na Slovenskem!

Naravno je, da se noben napreden človek ne bo ogreval za tako družbo, kakor je bila teh dvajset let Ciril in Metodova. Saj je celo „Učit. Tovariš“ 9. junija t. l. izjavil, naj si klerikalizem svoje šolsko društvo vzdržuje s svojimi sredstvi.

Za nas je tedaj odločilno: *Ali naj bo Ciril in Metodova družba moderna šolska družba ali izvrševalni organ šolskega programa prvega in drugega katoliškega shoda?* Vztrajala in procvitala bo, ako se odloči za prvo stališče; propadala bo, ako vztraja pri drugem, t. j. tistem stališču, na katerem se nahaja danes...
A. Dermota.

Slovenska Matica.

Ne videti bruna v svojem očesu in se ne dotikati kritično naprav in zavodov, ki nosijo firmo narodnosti, to spada k narodnemu patriotizmu. Kršenje te narodne zapovedi pomenja crimen laesae majestatis! In vendar škoduje tako nezdravo postopanje razvoju in napredku, zato se ne moremo in ne smemo klanjati temu nazoru, ker resnica je nad narodni patriotizem.

Ne zadovoljuje nas dosedanje zastopništvo „Slovenske Matice“, njen odbor. Vseh odbornikov je 40 in med njimi je bilo za upravno leto 1904./05. 22 profesorjev, 9 duhovnikov, 2 učitelja in 6 drugega stanu (eno odborniško mesto je bilo nepopolnjeno). V odboru je bilo torej nad polovico profesorjev in skoro četrtina duhovnikov, vsi drugi

stanovi so imeli skupaj osem mož. Pri volitvi bi morali odločevati le *zmožnost in volja do znanstvenega in umetniškega dela*. In to je, kar grajamo pri odborništvu „Matice“, da sedé v njej tudi neplodoviti ljudje, ki jih je posadila na ta mesta zgolj narodna tradicija, dočim zaman iščemo imen mnogih naših prvih *pesnikov, pisateljev in znanstvenikov*. Odborniška mesta ne bi smela biti nikakšna častna mesta, zato imamo častne društvenike. Svojih dolžnosti se zavedajoč mož se zato tudi ne bo dal voliti v društvo, kamor po svojih zmožnostih ne spada, ker s tem samó ovira napredek.

Kar se tiče umetnosti (leposlovja, pesništva), ki naj jo goji „Matica“, se je ravno zadnji čas (v „Slovanu“) poudarjalo, kaj storé v tem oziru zasebni

založniki in kaj „Matica“. Nismo slepi za to, v kolikor je koristilo društvo slovenskemu leposlovju z izdajanjem „Zabavne in Ant. Knezove knjižnice“, zlasti pa pozdravljamo začetek prevodov iz svetovne književnosti, toda to zamerjamo „Matici“, da prepušča izdajanje *starejših in novejših naših klasikov* zasebnim založnikom. S tem škoduje slovenskemu ljudstvu in slovenskim pisateljem: slovensko ljudstvo bi lahko ceneje dobivalo duševno hrano, ker društvu ni treba delati za dobiček, na drugi strani bi se pa tudi slovenskim pisateljem lajšalo stališče.

Naravnost pa si upamo trditi, da „Matica“ ne umeva dovolj globoko svojega namena, ako ne začne sistematično gojiti *znanstva* v večjem obsegu nego doslej. Vse, kar je dosihdob dobrega storila v tem zmislu, zlasti z izdajanjem zgodovinsko-zemljepisnih del, radi priznavamo, opozarjati pa hočemo „Matico“ na okolnost, ki jo je treba upoštevati, ako mislimo resno sami s seboj.

„Matica“ je edino naše večje znanstveno društvo, ki ima denarna sredstva. Njeno imetje (vštevši lastno hišo) znaša 117.194·36 K, Jurčič-Tomšičeva in Ant. Knezova ustanova pa 72.920·42 K. „Matica“ bi nam mogla polagoma postati nekakšna *Akademija znanosti in umetnosti*. Naravnost nujno je, da se začne „Matica“ sistematično pečati z znanstvom, ako mislimo resno s svojim *vseučiliščem*. Ni dovolj, da imamo poslopje, v katerem nam bodo profesorji predavali, spraševali učence, imeli svoja zborovanja in slavnosti. Učencem je treba knjig, priročnikov knjig, menda ne bomo večno zajemali samo iz tujih virov; ako hočemo kot narod duševno živeti.

si moramo ustvariti znanstvo v svojem jeziku. Od svojih profesorjev pa tudi pričakujemo, da ne bodo samo fabricirali slovenskih uradnikov, ampak da bodo učitelji slovenskega naroda, ki ga bodo vodili v višave vede na podlagi materinskega jezika.

„Matica“ je poklicana, da pripravlja tla z izdajanjem izvirnih ali pa prevedenih najboljših spisov najraznovrstnejše vsebine, ki bodo dobro došla tudi širšemu izobraženstvu, povzdigujoč njegovo duševno stanje. To bi bila dela zgodovinske, zemljepisne, narodopisne, matematično-astronomske, naravoslovne, narodogospodarske, pravniške, modroslovno-verske, pedagoške itd. vsebine. Širši krogi, predvsem seveda dijaštvo, bi se mogli tako po ceni seznanjati s svetovnim znanstvom v slovenskem jeziku in naši znanstveniki bi imeli torišče svojega delovanja, ko sedaj dostikrat ne vedo s svojimi slovenskimi spisi, kam in kako. Mi bi laže izvedeli za svet in tuj svet bi izvedel za nas.

Ali moremo kaj takega pričakovati od sedanje „Matice“? Nikakor ne, dokler vlada v „Matici“ tak duh, da dr. Štreklja „Slovenske narodne pesni“ ne najdejo milosti pri nekaterih njenih odbornikih in dokler „Matica“ zavrača taka dela kakor dr. Kosa vire o slovenski zgodovini.

„Matica“ živi od kompromisov. Kompromisi so v taktiki, kompromisi v načelih pa so izključeni, ker so neznačajni. Hoče-li kdo t. zv. katoliško znanost in umetnost — zanj je mesto v „Leonovi družbi“. Znanost in umetnost ustvarjajo pač ljudje katoliškega, protestantskega, židovskega itd. veroizpovedanja, toda znanost in umetnost

sami na sebi kot taki nimata z verodržljivostjo ničesar opravičiti, kajti fakt, da je $2 \times 2 = 4$, mora priznati vsak razsoden „Matičar“ in vsak razsoden član „Leonove družbe“. Da si pa nekatera vprašanja vsak po svojem razlagamo, to je pa nujna posledica vsega našega kulturnega razvoja v mišljenju, čutenju in hotenju. Slovenski narod ne bo zato propadel, ako ne bomo delali kompromisov v svojih načelih; propadel bo, ako ne bo mogel posameznik vsled umetne sloge in edinosti, ki jo hočejo nekateri na vsak način vzdržati, razvijati svojih telesnih in duševnih sil. Življenje se rodi iz življenja in ne iz mrtvila — umetna sloga pa je mrtvilo!

Pri letošnjih dopolnilnih volitvah v „Matičin“ odbor se je pojavil odpor proti uradni kandidaturi, ki so iz večine tudi propadli. Ne pripisujemo temu odporu *načelnega* značaja, ki bi bil namerjen glavno sistemu sedanje „Matice“ in bi se ne bil ustavil pred posameznimi osebami. Pri načelnem

boju pada vse, ako tako zahteva duh časa, ne samo osebno kompromitirani možje, ampak tudi oni, ki jim kot osebam ne moremo ničesar očitati. V tem je ravno razložek od osebnega boja, ki izpodriva le osebno neljube mu osebnosti, dočim drugim, ki bi jim moral biti načelno nasprotnik, prizanaša iz teh ali onih vzrokov. S tega stališča presojamo tudi zadnji nastop proti „Matičini“ in ne umevamo, zakaj so ostale v odboru nekatere osebnosti in so padle druge, ki niso nič več zakrivile kakor one, ki se jim je prizaneslo. Ako sta morala pasti n. pr. profesorja Pajk in Tavčar — nehoté se moramo dotakniti tu oseb — ne vemo, zakaj bi se ne bilo smelo zgoditi isto n. pr. z Grasselijem in dr. Staretom, če naj bi bil boj načelen?

„Matica“ potrebuje prenovljenja, toda prenovljenja v duhu in resnici. Ne odločuj boj oseb, marveč načelni boj idej!

Dr. L.

Slovensko gledališče.

Na svoj občni zbor je „Dramatično društvo“ letos vabilo ves slovenski svet: Svoje ude, prijatelje, abonente lož in obiskovalce gledališča sploh, pa pisatelje itd. In zbrala se je taka množica, da — je imela pri eni mizi prostora. Tisti, ki vodijo usodo slovenske dramatične umetnosti, pa kličejo: „No, kaj hočete od nas? Saj vidite, da se nihče ne zanima za gledališče!“

Gotovo je bila slaba udeležba na občnem zboru znamenje velike apatije

ne le napram „Dramatičnemu društvu“, temveč tudi napram umetniškemu zavodu, ki ga je vzelo društvo pod svoje okrilje. Ali iz obžalovanja vrednega indiferentizma ne sme društveno vodstvo zajemati opravičevanja za svoje ravnanje, katero ravno pomankanje zanimanja med občinstvom najstrožje obsoja. Pokazuje namreč, da vodje edinega gledališča na Slovenskem niso znali obuditi v javnosti zanimanja za stvar, o kateri si seveda sami niso na jasnem, in zato je uspeh

dolgoletnega dela kaj podoben bankrotu. Lahko nas pobijajo z blagajniškimi izkazi; ali taki argumenti ne veljajo, kajti gledališče ni finančni zavod, marveč — vsaj moralo bi biti — kulturno. Slišali smo sicer enkrat iz ust merodajnega moža, da je to nazor gimnazijcev; „občinstvo se hoče zabavati, in za to naj skrbi gledališče“, so nas poučevali, misleči, da je to sila moderno in napredno. V resnici pa je ravno to mnenje filistrsko in nazadnjaško, svoje vire pa ima v komodni površnosti in v duševni lenobi. Ako bi bilo opravičeno, tedaj ne bi kazalo nič drugega, kakor v gledališču etablirati tingtangl, cirkus, pa maškara-de. Naj se ne misli, da smo potuhnjeni svetohlinci; lahkotne zabave se nam ne zde pregrešne; ali Volkssängerji, klovni, akrobati itd, imajo drugod dosti prostora za svoje produkcije. Gledališče pa ima svoj lastni in posebni namen in samo, ako njemu služi, je res gledališče; namenjeno ni zabavi, temveč umetnosti.

Tej nalogi pa slovensko gledališče doslej ni bilo kos; na polju naše dramatične umetnosti opazamo deficit, nad katerim je skoraj obupati. O tekmo-vanju z drugimi narodi se nam ne more niti sanjati, pa niti pokazati se ne moremo s tem, kar imamo. Nihče ne more danes povedati, ali imamo kaj dramatičnih talentov ali ne; ali če jih je kaj, ni naše gledališče vendar ničesar storilo, da bi jih privabilo in da bi olajšalo njih razvoj. Pač pa jih je odbijalo. Živa priča za to je Cankar, edini, ki je nedvomno dokazal veliko dramatično nadarjenost, a je na ljubljanskem odru obsojen na ulogo zapečnika, ki se mu le v posebno milostnih trenutkih upri-

zori kako delo in še to s tajnim namerom, da se mu poskrbi blamažo. Ob tako pičli dramatično literarni produkciji, kakor je slovenska, ni mogoče odpustiti grehov, storjenih ravno Cankarju s tendencioznim zanemarjanjem njegovih del.

Kajpada ima intendantca zopet svoje „argumente“. Poučuje nas, da se mora igrati, kar ugaja občinstvu, najboljši barometer zato pa da je blagajna. Navidezno prav demokratično načelo; v resnici pa le fiskalno in demagoško. V deželi umetnosti ne odločuje, kar ugaja večini, temveč kar je umetniško. Poniževati umetnost na nivo duševno negibčnih ljudi, ki imajo le slučajno toliko denarja, da lahko obiskujejo gledališče, je demagogično; demokratično pa je, ljudstvu dati priliko, da se seznani z umetnostjo, da si omika okus in da pridobi sodbe. Ako se marsikdo v gostilni zabava in naudušuje ob igri harmonike, v operi pa zaspi, se vendar ne more trditi, da je „Radetzky-marš“ lepši kakor Beethovnova simfonija. Ne hudujemo se, ako pivcem igra na harmoniko ugaja; ali gledališče je hram umetnosti. In kakor je cerkvi naloga, da pridobi veri pristašev s poukom, tako mora biti tudi pozornica visoka šola kulture, ki je dolžna umetnosti dovajati v najboljšem zmislu pobožne občinarje.

Izgovor, da občinstvo ne mara boljše gledališke hrane, je sploh piškav. Dunajski gledališki ravnatelji so večinoma tudi taki junaki; z istim izgovorom so odklanjali vsa nad banalnostjo količkaj vzvišena dela. Tako so pognali večino dunajskih avtorjev v Berlin; po končani sezoni pa so prišle berlinske

družbe gostovat na Dunaj in tisto občinstvo, ki je baje zrelo samo za „Marijo Terezijo“ in „Belega konjička“, se je večer za večerom trlo pri Schnitzlerjevih in Bahrovih in Hoffmannsthalovih komadih. Schönherrjev „Sonnwendtag“ je ravnateljstvo „Deutsches Volkstheater“ vrnilo nerekomandiranega; na „Burgtheatru“ ga je isto dunajsko občinstvo entuziastično sprejelo. V „Josefsstädter Theater“, kjer so bili obiskovalci vajeni samih soparnih francoskih komedij, je ravnatelj Jarno z literarnimi večeri spravil najtežavnejše reči svetovne literature na oder, in blagajni se je dobro godilo. V „Raimund Theatru“, kamor zahajajo večinoma delavci, mali uradniki itd., so vsi prostori razprodani, kadar igrajo klasično stvar, Anzengruberja, Werkmanna, Gorkega.

Ako v Ljubljani ni slovenskega občinstva za druge produkte, kakor za umetniško malovredne dramatizacije Jurčičevih povesti, je torej gledališka uprava sama kriva. Ako hoče imeti umetniški zavod, naj goji umetnost, ne pa takih neslanih burk, kakor „Rusom na pomoč“. In če hoče imeti *narodni* zavod, naj skrbi tudi za to, da se odpre svetišče umetnosti *narodu*, ne pa samo „smetani družbe“, ki se je pri Lawn Tennisu — sicer jako zdravem športu — naflirtala, pa se hoče zvečer še v teatru nasmejati in nabaviti si dispozicijo za prijetne sanje.

Seveda, kakor zna samo krojač izdelati hlače, da so prav, bode tudi gledališče le tedaj umetniški dom, kadar ga bodo vodili umetniki. Ni treba, da bi bili ravno literati; dosti je na svetu pesnikov, ki svoje žive dni niso napisali verza. Treba pa je vsekakor, da imajo dosti znanja, umetniškega okusa in da jim delo za gledališče ni samo opravilo, temveč živa potreba duše in plod entuziazma. In v naših bornih razmerah, v štadiju začetništva, je še zlasti treba, da se na stežaj odpre duri vsakemu talentu, ki s sveto voljo potrka nanje. Oder, ki bi bil posvečen samemu Gerhardu Hauptmannu ali Ibsenu, bi kmalu tako deloval, kakor vsak dan prepelice za kosilo. In mi imamo samo eno gledališče! Ako ga hočete prav gotovo umetniško uničiti, dajte le enemu avtorju monopol in dosegli boste svoj cilj. —

Slovenci bi radi narodno kaj veljali. Tudi naše gledališče naj služi tej želji. Ali s samo posestjo gledališča ne bomo imponirali nikomur; ako hočemo, da se nas šteje, mora biti tudi kaj vredno. In da maloštevilnost naroda ni zapreka, pričajo ravno na dramatičnem polju Norvežani, dasiravno štejejo tudi samo dva milijona. Seveda tam ne delajo samo za oko in za parado, in Ibsena in Björnsona ne imenujejo norcev.

Alfa.

Pregled.

Politika.

V Domžalah je prišlo ob priliki nemške slavnosti ondotnih priseljenih

Tirolcev do krvavih izgrediv med Nemci in Slovenci. To je povsod ista oblika narodnostnega boja, kjer še prevladuje

mnenje, da se delo za narod in ljudstvo opravlja z razgretimi in prekipavajočimi čustvi. Proti nemškemu kapitalu naj pomagata „Hej Slovani!“ in „Naprej!“ ko bi bilo treba vztrajnega, sistematičnega kulturnega in gospodarskega delovanja, ki ga pa doslej pri nas ne opažamo. Oni, ki so toliko časa zane-marjali duševno in gmotno vzgojo slovenskega ljudstva, so omogočevali sedanjo ekspanzivno nemško nastopanje in s tem tudi slabili slovensko odpor-nost. Zadnji izgredi so morebiti odprli oči slovenskim voditeljem, da spoznajo, kje nas v Domžalah tišči čevelj. Že zdavnaj, predno so obogateli sedanji oholi domžalski Nemci, bi se bila mo-rala slamnikarska obrt organizirati v domačih rokah, toda za to ni bilo in še ni pri nas umevanja. Rajši robujemo tujcu. Ko pa se je tujec že globoko zarinil v naše meso, da nas v lastni hiši izpodriva, potem — seveda na-vadno že prepozno — prihajamo nanj s svojimi „Hej, Slovani!“ in „Naprej!“ Za strašilo nemškemu terorizmu se še spomnijo na ljubljanskem magistratu, da bi bilo dobro, ako zamenjajo dvo-jezične napise s samoslovenskimi — in to se imenuje varovanje slovenske na-rodnosti! Gospoda, ali se vam je že res vsa narodnost skrčila na same po-ulične demonstracije in napise? Ne ugovarjajte, da vas silijo Nemci k temu s svojimi izbruhi narodnega sovraštva in nestrpnosti: Nemci imajo politično moč in silo, da svoj terorizem tudi uveljavijo, na kaj pa naj se opira vaš terorizem? Vaš terorizem je smešno otročje strašilo, ki se ga Nemcem ni treba prav nič bati, dokler bo naše ljudstvo duševno in gmotno tako od-

visno kakor doslej. dokler ne bo imelo dovolj moči, da tekmuje ali celo pre-kaša nemški kapital v deželi. Zato tudi nimamo politične veljave, politične sile. Zato je mogoče, da ravnajo z nami vladni organi, državni uradniki, ki jih mi sami plačujemo, brezobzirno in su-rovo, dočim Nemce negujejo, čeprav počenjajo pangermanistične orgije in mi nasprotno povzdigujemo v deveta nebesa vsakega državnega uradnika, ki vrši le svojo dolžnost, ako ni z nami oduren in neuljuden. Stori-li pa kdo nekoliko več, kolikor moremo ravno zahtevati od njega po postavi, no — potem ga obsipljemo s častnimi me-ščanstvi in podobnimi odlikovanji, da bi se moral, ako je značajan, svojih dolžnosti se zavedajoč mož, sramovati takih klečeplazcev.

Vprašanje *glagolice*, t. j. rabe staro-slovenskega jezika pri bogoslužbi, raz-burja slovenske klerikalne in liberalne kroge. „Slov. Narod“ zahteva glagolico tudi za slovenske cerkve, „Slovenec“ zopet zagovarja staroslovensko bogo-službo za hrvaške cerkve, kjer je bila v zadnjih desetletjih sploh v navadi. Vprašanje bogoslužbenega jezika je zu-nanjost, ki se izpremeni, kakor hitro se izpremeni notranjost cerkve. Staroslo-slovenski bogoslužbeni jezik namesto latinščine ne preobrne notranje uredbe cerkve. Komur je duh, nazor, ki veje iz cerkvenih ceremonij, tuj — in to lahko z isto pravico trdimo o liberalcih kakor o sebi —, temu je pač vse eno, ali je bogoslužbeni jezik latinščina ali staroslovenščina, da še več: niti raba slovenščine, kar bi bila edina dosledna posledica narodnostnega načela, ni za napredno mislečega človeka pomembna,

dokler se pod zunanjo moderno lupino skriva jako nemoderno jedro. Narodna dogma ni nič manj dogma kakor vsaka druga. Kar se pa tiče vernika, naj se razlega po cerkvah namesto latinščine staroslovenščina, ki mu je sicer tudi nerazumljiva, ali pa razumljiva materinščina: vsled tega ne bo drug človek, ako ne izpremeni z jezikom tudi svojega mišljenja in čustvovanja. Hus, Luther, Trubar so nastopili najprej proti bistvu tedanje cerkve. Ko so zavrgli notranjo uredbo, je odpadla tudi zunanost — latinščina — sama ob sebi in namesto nje so nastopile češčina, nemščina in slovenščina. Čeh, Nemec in Slovenec so postali drugačni ljudje in ta izprememba na znotraj, to ljudsko versko gibanje, je dobilo tudi na zunaj drugačno obliko — narodni bogoslužbeni jezik. V tem se ločimo od liberalnega verskega indiferentizma in njegovega nedoslednega, površnega nacionalizma, da nam katoliška cerkev z narodnim bogoslužbenim jezikom (sicer pa liberalizem ne zahteva niti narodnega materinskega bogoslužbenega jezika, ampak glagolico) še nikakor ni narodna cerkev, ki bi nam zadoščala in v kateri bi morebiti videli celó rešiteljico ali vsaj podpornico svoje narodnosti. Univerzalna cerkev, kakršna je sedanja rimsko-katoliška cerkev, ne more vzprejeti vase narodnosti v polnem pomenu besede. Kajti res narodna cerkev, v kateri bi prihajala narodnost z vsemi svojimi prilastki v poštev (poleg jezika tudi kulturne in gospodarske razmere dotičnega naroda itd.), to ne bi mogla biti več univerzalna, splošna ali katoliška cerkev. To bi bila cerkev posameznih skupin ali narodov, nekaj povsem oseb-

nega ali individualnega. In sem speje tudi ves moderni razvoj versko-cerkvenega življenja. S tega stališča presojamo tudi vprašanje glagolice, pobijajoč na eni strani bistvo katoliške cerkve in na drugi strani verski liberalizem, ki s svojim krpanjem samó zavlačuje razpad starega in rojstvo novega. Komur je za razvoj verstva ali religije, ta se ne more zadovoljevati le z nebitvenimi drobtinicami. Naše naziranje seveda izključuje, da bi zagovarjali morebiti latinščino kot bogoslužbeni jezik, pribiti hočemo le, da je vprašanje bogoslužbenega jezika samo na sebi še nezadostno in da bi moral liberalizem, ako bi bilo njegovo narodno načelo doslednejše in globlje, zahtevati vsaj v resnici rodni bogoslužbeni jezik, ne pa glagolice. Ako bi bila že staroslovenščina taka opora naše narodnosti, kakor nam slikajo liberalci, naj vendar rajši zahtevajo naravnost uvedenje slovenščine, ki mora biti po njih nazoru gotovo uspešnejša za razvoj narodnosti nego glagolice. Sicer pa ni eno ni drugo ni resnično. Bogoslužbeni jezik sam na sebi ni opora narodnosti. Ako podpira n. pr. pravoslavje pravoslavne Slované v narodnem oziru, ni to zasluga bogoslužbenega jezika, ampak cerkvene avtonomije. Dokler pa nima naš človek pri katoliški cerkvi ničesar govoriti, ga ne rešita niti staroslovenski niti slovenski obredni jezik. Reformacija je povzdignila slovensko, češko, nemško narodnost, ker je izpremenila naziranje in delovanje tedanjega človeka, naravna posledica te notranje izpremembe je bila tudi materinščina kot obredni in književni jezik. Naše narodnosti torej ni vzbudil in okreplil bogoslužbeni jezik,

marveč novo versko gibanje, ki je vzbudilo in okrepilo materinski bogoslužbeni jezik in narodnost sploh. Liberalizem kaže tudi pri tem vprašanju, kako površno in nejasno umeva moderni pojem narodnosti, dasi ga ima vedno v ustih, in da mu je ves boj proti katoliškemu klerikalizmu glavno *cronique scandaleuse*.

V državnem zboru je prišel na razpravo predlog o zvišanju duhovskih plač ali kongruje. Naprednejši poslanci so poudarjali, da priznavajo slabe gmotne razmere nekaterih nižjih duhovnikov, toda odločno so se izrekli zoper to, da bi se zvišale plače duhovnikom na račun davkoplačevalcev, dočim ostane ogromno cerkveno imetje nedotaknjeno. Po lastni napovedbi je imela katoliška cerkev leta 1900 813 milijonov kron imetja, in sicer šo znašala: zemljišča 301,529.953 K, obligacije 387,273.731 K, zasebni kapital 70,581.168 K in drugo imetje 54,227.449 K. Dohodkov je imela v tem letu nad 60½ milijona kron, stroškov pa samo 35½ milijona kron, da ji je ostalo v enem letu prebitka 25 milijonov kron. Cerkveno imetje v Avstriji se je od leta 1890. do 1900. povišalo za 116 milijonov kron, a kljub temu ji je morala država doplačati 80 milijonov kron. In sedaj zahtevajo zopet nad 9 milij. kron. To je vnebovpijoč greh! Izmed slovenskih poslancev je govoril proti predlogu dr. Tavčar, odgovarjal mu je dvorni svetnik Šuklje in branil častito duhovščino. Med drugimi je obžaloval, da smo že davno izgubili svoje plemstvo, ki je poleg meščanstva, pri nas redko sejanega, oni stan, ki predstavlja moč naroda, politično misel in narodno čustvo, ter se v daljnem govoru povzpela do trditve,

da poljsko plemstvo prešinja goreče rodoljubje! Doslej smo sicer vedeli, da je dvorni svetnik Šuklje bankrotiran svobodomislec, vendar smo ga še imeli za dobrega zgodovinarja. A sedaj je tudi tu napravil bankrot, da nam ne ostane od nekdanjega Šukljeta prav čisto nič več. Kako goreče je bilo rodoljubje poljskega plemstva v preteklosti, temu dokaz je razpad poljske države. Kako goreči rodoljubi za svoj žep so sedanji poljski plemiči n. pr. v Galiciji, bi pa dvornemu svetniku Šukljetu lahko povedal njegov tovariš poslanec Daszynski, ki je o tem svoje dni priobčeval v nekdanji „Zeit“ tako grozne stvari, da smo se strmeč povpraševali, ali je mogoče kaj takega v pravni državi. Gališko poljsko plemstvo je poleg Židov glavni izkoriščevalec poljskega ljudstva, ki s svojo korupcijo in s svojo umazano osebno spekulacijo zastruplja vse javno in zasebno življenje poljskega naroda.

Kriza na Ogrskem še sedaj ni rešena. Vladar je poveril vodstvo vlade fcm. baronu Fejervaryju. S tem je postal aktivni vojak načelnik vlade, ki ne bo tajil svoje vojaške narave. Kriza s tem ni poravnana, marveč se bo najbrže še poostrila. Opozicija že napoveduje temu ministrstvu najhujši boj. Tudi liberalna stranka mu ni naklonjena. Krona s takimi poskusi sama ubija ustavnost. Ko se je Fejervaryjevo ministrstvo predstavilo državnemu zboru, se je zasedanje do jeseni odgodilo.

Na Francoskem je odstopil večletni minister za zunanje stvari Delcasse. Vrglo ga je marokansko vprašanje, ker bi bilo zaradi Maroka v Afriki kmalu prišlo do vojne med Francijo in Nem-

čijo. Ministrski predsednik Rouvier je prevzel posle zunanjega ministrstva.

Na *Norveškem* je odstavil državni zbor svojega kralja Oskarja II., ki je obenem tudi švedski kralj. Doslej sta bili obe državi združeni, kar pa je bilo na škodo Norveškemu zlasti v trgovini. Norvežani so se trudili, da bi dosegli samostojnost na zunaj z ustanovitvijo norveških konzulatov, ki bi delovali za koristi svoje države, toda kralj je bil zoper to. Sedaj so pa soglasno sklenili, da pretrgajo zvezo s Švedskim, in odstavili dosedanega svojega kralja za njegovo osebo. Monarhično načelo se pri tem ni razveljavilo, ker državni zbor želi, da prevzame vladno po odstavljenem kralju kdo izmed članov vladajoče rodovine. Norvežani so s svojim dejanjem pokazali, kaj premore politična zavednost, sloneča na visoki stopinji izobrazbe. Izvršili so nekrvavo revolucijo, kar je mogoče le pri omikanem narodu, ki si je svest svojih pravic. Tu imamo jasen dokaz, da so tudi politični čudeži že nepotrebni. Dosedanje liberalno načelo ne priznava sicer verskih čudežev, toda v politiki se misli, da je izpremembra sedanjih državnih oblik mogoča le s pomočjo krvavih revolucij ali pa vladarskih milosti, torej s pomočjo nečesa izrednega, čudežnega. Liberalizem, ki je vzbudil v političnem življenju konstitucionalizem, doslej v srednji Evropi pri monarhičnih državah ni znal in mogel popolnoma uveljaviti tega principa. To opazamo tudi pri nas v Avstriji in posebno pri Slovencih, kjer še vedno prosijo milosti, dasi imajo pravico zahtevati. Seve, potrebne moči nam nedostaje, da bi svoje zahteve tudi lahko dosegli, ker tako daleč se še

nismo povzpeli, da bi vso svojo politiko zidali na trden temelj kulturne in gospodarske zmožnosti kar najširših mas. Naše politično delo obstaja v osebnem koristolovstvu, blatenju nasprotnikov, denunciaciji laške in nemške iredente, v klečeplazenju na zgoraj in brutalnosti na zdolaj — naša politična moč je vsled tega = 0. Konstitucionalno načelo ljudske suverenitete je prihajalo doslej, kar se tiče namreč monarhičnih držav, najbolj v poštev pri Angliji. Norveški državni zbor in za njim stoječi norveški narod sta sedaj s svojim občudovanja vrednim činom potrdila, da jima ustavnost ni puhlica, ampak da jima je prešla v kri in meso.

r.

Gospodarstvo.

Pred nedavnim časom se je vlekla po časopisih polemika zaradi *skupnega postopka* v naši gospodarski politiki. Dognalo se je, da skupni nastop ni lahko mogoč. Istočasno se je razpravljalo v žurnalistiki, da nam *uhajajo v deželo tujci*, kateri si osvajajo gospodarsko premoč v deželi z raznimi industrialnimi podjetji. Navajali so se konkretni slučaj: blejski župan, velik rodoljub, je svoj hôtél prodal, in sicer ker ni bilo slovenskega kupca, ga je prodal Nemcu; v Mostah na Gorenjskem so na razpolago ogromne vodne moči — Slovenec ne pojmi, da se z vodno močjo najceneje vstvarja industrija, in zato je kupil ondi Nemec vso vodno silo; ob novi železnici od Celovca do Trsta nam bo po slovenski zemlji družba nemških kapitalistov — menda so izza mejá — zgradila vrsto hôtélov. Nemška tvrdka Ganz & Co. bo izkoriščala vodno moč Soče.

Ko je slovenska javnost izvedela o tem, je malo zaječala — pa je bilo zopet tiho in zopet je kulijevsko udano pričakovala „tujčeve pete“. In ta tujčeva peta se približuje s strašno doslednostjo iz Koroške čez Kranjsko v smeri do Trsta. Pot ji gladijo in čuvajo posamezne „vedette“ — Bela peč, Dovje, Jesenice, Tržič, Domžale — a docela jo uravna in zavaruje nova železnica. Kdo sme iti v bodočnost s svetlim upanjem, da se slovenska gospodarska moč v kratkih letih toliko opomore, da bo vsaj zadržavati začela tujčevo prodiranje in osvajanje?

Dolenjske železnice so imele 18. junija svoj redni občni zbor. Iz poročila za l. 1904. razvidimo, da so obratni dohodki znašali 1,390.702 K, skupni stroški pa 792.429 K, tako da preostaja 598.429 K. Ker pa so bile dolenjske železnice do zadnjih let pasivne, je bilo treba od tega dohodka dolgove plačevati. Za prioritete je šlo 511.553 K; obresti od garančnega dolga, ki se je nabral v l. 1896—1899, znesek 3598 K deželi Kranjski kot 4% obresti; znesek 22.001 K je poplačal ostanek tega dolga.

Kakor znano, zahteva združena opozicijska večina, na Ogrskem *carinsko*

ločitev od Avstrije. Kdo bi bil bolj oškodovan — Avstrijska ali Ogrska? Statistično se da dokazati dejstvo, da ostane večina ogrske pšenice, rži, ovsa, koruze in moke — izvzemši majhen del, ki odhaja v inozemstvo — v avstrijski polovici; torej je ta polovica glavni in največji odjemalec ogrskega žita. Če bi se uresničila ločitev, bi ogrski izvoz gotovo ne bil več prost, ampak bi se mu z avstrijske strani tudi predpisale carinske pristojbine, kakor bi se z ogrske za avstrijski dovoz. Še večja škoda bi zadela ogrsko živinorejo, ker največ ogrske živine sprejemlje zopet le avstrijska polovica. Zato zahteva deželno ogrsko poljedelsko društvo, da naj se v slučaju ločitve le pobirajo pristojbine od avstrijskega dovoza, ogrskemu izvozu v Avstrijo se pa ne smejo nobene nakladati... Avstrijsko poljedelstvo se tedaj ne boji ločitve od Ogrske, pač pa bi trpela avstrijska industrija. Za Ogrsko še vedno velja, da jo nadkrijuje naša industrija vključno temu, da jo ogrska vlada kolikor mogoče podpira in avstrijsko ovira. Ogrska polovica je torej upoštevanja vredna odjemalka avstrijskih industrijskih produktov.

D.

Mala knjižnica „Naših zapiskov“ št. 3:

Zvišanje duhovniških plač

jih vzame več, jih dobi ceneje.

je izšla in stane po 10 h. Obseza 16 strani osmerke. Kdor

Opazka: V sedmi številki „Naših zapiskov“ je pomotoma izostal del članka „V boju za verstvo“. Da se ta napaka odpravi, smo priložili tej številki štiri strani (103—106) v popravku in prosimo častite naročnike, da to prilogo prilože sedmi številki namesto napačnih strani.

Vse pošiljateve

se naj naslovljajo izključno le: Uredništvo in upravništvo Naših zapiskov v Ljubljani.

Izdajatelj in odgovorni urednik Ivan Mlinar. — Natisnil J. Pavliček v Kočevju.